proLékaře.cz | 17.11.2026

Vzpomínka na pana profesora Ctirada Johna

*15. 8. 1920 †12. 10. 2018

V pátek 12. října 2018 odpoledne zemřel nestor českých a slovenských imunologů a mikrobiologů, prof. MUDr. Ctirad John, DrSc. V pátek 19. října se s ním v komorním prostředí obřadní síně hřbitova na Olšanech rozloučila jeho rodina a nejbližší přátelé.

Prof. C. John patřil k osobnostem, které, jak už bylo výstižně řečeno při jeho pětaosmdesátinách, „jsou vlivné, aniž jsou denně v hledáčcích kamer, aniž šéfují stovkám podřízených, aniž shromáždily mimořádné majetky, poněvadž zosobňují určité hodnoty a principy, bez nichž by společnost chřadla". Jistě nebudu daleko od pravdy, když řeknu, že mezi generacemi českých a slovenských mikrobiologů, imunologů, alergologů a široké biomedicínské komunity od druhé poloviny minulého století je dodnes jen málo těch, kteří by se s prof. Johnem přímo či nepřímo nesetkali, které by více či méně nepoznamenal. Odešla obdivuhodná renesanční osobnost, která se přes nutkání filtrovat život skrz imunologii a mikrobiologii ve své odborné práci nerozplynula, ale svými názory, svými postoji, svým přístupem, svým laskavým optimizmem nasměrovala a ovlivnila životy mnohých, kteří jí zůstávají vděčnými dlužníky. Příkladný byl i jeho noblesní postoj k zdravotním problémům, které ho poslední tři roky upoutaly na lůžko.

Prof. Ctirad John se přiznával, že „hlubinou bezpečí a zdrojem energie" byl pro něj vždy domov jižních Čech, kam, jak prý říkávaly jeho děti, jezdívá jihnout. Narodil se v Číčenicích, studentská gymnaziální léta prožíval ve Vodňanech a v Prachaticích, v prvním semestru studia na LF UK v Praze, po zavření vysokých škol, se vrátil k rodičům, nastoupil jako dělník v píseckém polesí, pracoval jako pomocník veterináře, absolvoval abiturientský kurz při obchodní akademii, učil na učňovské škole v Písku. Podílel se na založení píseckého „Divadélka pro sto", kde se uplatnil jako dramaturg, režisér i herec. Nechtěje se smířit s okupací, angažoval se v odbojové skupině „Předvoj".

Začátky studia medicíny i celou životní profesionální dráhu výrazně ovlivnil jeho učitel biologie, prof. Bělehrádek se svým celostním, holistickém pojetím principů života. Říkal, „vmiloval jsem se do biologie". Na lékařskou fakultu se mohl vrátit až po válce, v červnu roku 1945. Během studia pracoval jako volontér na Fyziologickém ústavu u prof. Laufbergera, na jehož přání redigoval jeho monografii „Vzruchová teorie". Po promoci v roce 1949 nastoupil na Ústav pro lékařskou mikrobiologii a imunologii vedeným prof. Františkem Patočkou. Jako vědecký aspirant se věnoval brucelóze; v roce 1957 obhájil kandidátskou disertační práci „Patogeneze a imunogeneze brucelózy". Brucely ho přivedly k obecné problematice celulární imunity a byly, myslím, katalyzátorem v metamorfóze mikrobiologa v imunologa. Venia docendi obdržel v roce 1959 na základě habilitačního spisu „Studie o protilátkové tvorbě při infekci novorozených mláďat a při agamaglobulinemii". V letech 1961–1962 získal v konkurzu půlroční stipendium francouzské vlády v Pasteurově ústavu v Paříži. Stopy „pasteurovské atmosféry" s P. Grabarem, A.R. Prévotem, A. Bussardem, S. Avrameasem, s možností být při představení nového obecného modelu regulace tvorby bílkovin na genetické úrovni F. Jacobem a J. Monodem, ale také kulturní prostředí tehdejší Paříže (Jean Paul Sartre, Roger Garaudy, Jean Hyppolit) byly hluboké a zůstaly trvalé. O titul doktora věd mu bylo povoleno ucházet se až v roce 1987, kdy předložil studii „Principy depotní imunizace". Profesorem lékařské mikrobiologie a imunologie byl však jmenován až v roce 1990. I když byl pověřen vedením katedry mikrobiologie FVL UK hned po odchodu prof. Patočky do důchodu již v 60. letech minulého století, oficiálním vedoucím tohoto pracoviště se stal až v roce 1981. Tuto přednostenskou funkci ukončil v roce 1987, ale ještě do svých 75 let se aktivně podílel na pedagogické i výzkumné činnosti ústavu jako samostatný vědecký pracovník v Laboratoři pro speciální lékařskou mikrobiologii a imunologii a pak v Oddělení obecné imunologie.

Prof. John vstoupil do imunologie v jejím „druhém zlatém věku", v 60. letech minulého století. Na prvním světovém imunologickém kongresu (Washington, DC, USA, 1971) zazněla památná věta Gustava Nossala: „Imunologie se právě stává samostatnou vědeckou disciplínou". G. Nossal se tehdy pozastavil nad tím, že pokroky v neinfekční imunologii zastiňují až nežádoucím způsobem oblast, v níž se imunologie formovala a v níž je její hlavní role – oblast mikrobiologie a infekčních chorob. Jeho výtka – „způsobila snad naše pýcha a nadšení z nemikrobiologických úspěchů imunologie, že nejsme v současné době dostatečně upřímní v podpoře přímých následovníků Pasteura, Kocha a Rouxe" – však v žádném případě neplatila pro zakladatele československé imunologie, k nimž na předním místě patřil i prof. John. I když se později snažil o to, aby se imunologie vymanila, podle některých z limitujícího objetí mikrobiologie, také jako hlavní oborník Ministerstva zdravotnictví pro nově se formující specializační obor „alergologie a klinická imunologie", vždy vystupoval proti vytváření rigidních bariér mezi těmito dvěma disciplínami a přesvědčoval, že problematika antiinfekční imunity je stále živá. Ve své výzkumné práci vycházel z přesvědčení, že „základním problémem imunologické praxe je zajištění spolehlivé imunity pomocí vhodně připravené vakcíny" a svou pozornost zaměřil na adjuvancia, látky zesilující imunizační účinek antigenů. Na památném liblickém mezinárod-

proLékaře.cz | 17.11.2026

ním imunologickém sympoziu v roce 1959 přednesl referát o vlivu parenterálně aplikovaného oleje na tvorbu protilátek a pozdější práce jeho týmu vyústily v závěr, že „zásah adjuvancií do imunitního systému nelze vyložit jen přímým účinkem na imunokompetentní buňky, ale že adjuvans navozuje speciální podmínky, které se uplatňují v rozvoji imunity jako pomocný činitel". Předpovídal tak to, co o 30 let později, na sympoziu v Cold Spring Harbor v roce 1989, konkretizoval Charles J. Janeway ve své přednášce „Přibližování asymptoty: evoluce a revoluce v imunologii" a co v současnosti lze označit jako koncepci „spojeného" imunitního systému: imunitní mechanizmy zajišťující vrozenou a adaptivní imunitu jsou integrovány, doplňují se a jsou na sobě závislé, tvoří funkční celek.

Prof. John patřil mezi nejoblíbenější a nejrespektovanější vysokoškolské učitele. Jeho pedagogické aktivity byly především přímé. Jako člen komise expertů WHO a jako, byť „prozatímní", přednosta Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii 1. LF UK v Praze se podílel na vytváření kurikula imunologie na lékařských fakultách. Jako učitel s apelativně uchvacujícím projevem měl vždy na svých přednáškách plnou posluchárnu nedočkavých a vnímavých studentů. Jako předseda komisí pro obhajoby kandidátských, doktorských a doktorandských prací i jako oponent nezměrného množství nejrůznějších dizertací, žádostí o granty a závěrečných zpráv výzkumných úkolů vnášel do oponentních jednání, při lpění na odborné nesmlouvavosti, laskavost, empatii, kulturnost. Nezapomenutelná jsou jeho slova, že „dobrý učitel musí přesvědčit studenta o tom, že něco ví, nikoliv mu dokazovat, že nic neví". Měl úžasnou schopnost zpřístupňovat poznatky formou sdělnou a nezašifrovanou, svazovat jednotlivé rozličnosti, nacházet a upozorňovat na souvislosti, hledat řád v tom, co se mění, vpečetit to podstatné. Měl dar propojovat syrovou realitu pacienta s teoretickými poznatky oboru, a tak přesvědčit generace mediků a lékařů o tom, že bez znalosti imunologie by byl jejich profesní život přinejmenším ochuzen. Studentské prostředí mu bylo velmi blízké, se studenty si dobře rozuměl. V knize „O duši medika. Jak vzniká lékař", kterou editoval spolu s prof. Svačinou a která vyšla v roce 2011, napsal: „V listopadových dnech jsem se cítil mezi mediky jako pokropen živou vodou… v zlomových chvílích se u studentů prodere navenek touha poznávat vše dosud skrývané, nahlédnout do světa a žít v něm podle obrazu vlastního srdce".

K nepřímému vzdělávacímu a výchovnému působení prof. Johna patří jeho angažovanost v akademických funkcích na Univerzitě Karlově, Akademii věd, Ministerstvu zdravotnictví a školství, v redakcích řady odborných časopisů a v neposlední řadě i v Učené společnosti České republiky, v České lékařské akademii. Byl jedním z pilířů Československé společnosti imunologické, mikrobiologické a České lékařské společnosti J. E. Purkyně.

Uznání jeho přínosu pro českou a slovenskou mikrobiologii, imunologii, medicínu, ale i pro vědecké klima v naší společnosti se odráží v četných vyznamenáních prestižními medailemi akademických obcí univerzit, udělením čestného členství v řadě odborných a vědeckých společností, pasováním na Rytíře českého lékařského stavu prezidentem České lékařské komory.

Prof. MUDr. Ctirad John, DrSc., výrazně ovlivnil a nesmazatelně poznamenal imunologii a mikrobiologii v Česku i na Slovensku. Několik generací oceňuje jeho nezištnou, upřímnou, laskavou a moudrou pomoc při hledání cest nejen ve výzkumu, ale i v lékařské praxi. Vzpomínám si, že na jednom kongresu českých a slovenských imunologů zakončil svůj referát nazvaný Československá imunologie: historie, současnost a výhledy do budoucnosti slovy: „Domnívám se, že jedno je charakteristické pro naši imunologii – oddanost všech nás oboru". Jsem přesvědčen, že na tom měl mimořádnou zásluhu právě on, který tuto oddanost inspiroval, podněcoval a usměrňoval. Jeho zásluhou je i to, že lékaři nejrůznějších specializací přijali jeho přesvědčení, že na imunologii je přitažlivé nejen to, že umožňuje přesnou diagnostiku chorob, že nabízí účinnou a specifickou léčbu, ale také, že dokáže sílit zdravé v jejich zdraví.

Opustil nás dobrý, moudrý a laskavý člověk. Jeho vlídně nevysloveným přáním bylo, abychom v jeho díle pokračovali. Věřím, že Vás mohu ujistit, náš milý pane profesore, že se o to budeme snažit.

prof. MUDr. Jindřich Lokaj, DrSc.
✉ **jlokaj@med.muni.cz**

Ústav klinické imunologie a alergologie LF MU a FN u sv. Anny v Brně
www.muni.cz